

Svetozar Tanasković¹
Bojan Ristić²

Konkurentna pozicija Srbija u 2019. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma

1

Fondacija za razvoj ekonomske nauke (FREN), kao lokalni partner Svetskog ekonomskog foruma (SEF), ovom sažetom studijom ima za cilj da prikaže poziciju Srbije prema dostignutom nivou konkurentnosti za 2019. godinu na osnovu novog revidiranog indeksa globalne konkurentnosti IGK v4.0. Izveštaj o globalnoj konkurentnosti prvi put prezentovan 1979. godine, pruža uvid u procenu osnovnih pokretača produktivnosti i dugoročnog privrednog rasta. Na osnovu poslednjeg izveštaja pozicija Srbije će biti analizirana u odnosu na zemlje iz njenog neposrednog okruženja, ali i na osnovu faktora koji su doveli do promene u indeksu i rang u odnosu na prethodnu godinu i tako uticali na postizanje aktuelne pozicije Srbije. U dodatku na kraju ove analize nalazi se objašnjenje inoviranog metoda na osnovu kojeg se od 2018. godine formira Indeks globalne konkurentnosti (IGK) i na bazi kojeg se vrši rangiranje, šta je to konkurentnost zemlje i šta su najčešće nedoumice kad je termin „konkurentnost“ u pitanju.

Analiza konkurentnosti za 2019. godinu

Prema podacima iz izveštaja Svetskog ekonomskog foruma u **2019.** godini Srbija je zauzela **72.** poziciju na rang listi koja obuhvata 141. zemlju sa zabeleženom vrednošću IGK od **60,9.** Ostvarena vrednost IGK u ovoj godini je nepromenjena u odnosu na prethodnu ali usled napretka koji su ostvarile pojedine privrede (Južna Afrika, Hrvatska, Vijetnam, Azerbejdžan, Jermenija, Brazil i Jordan) relativna pozicija Srbije na rang listi je pogoršana. Vrednost IGK obračunata je u skladu sa novom metodologijom (tzv. IGK 4.0) koja je po prvi put primenjena prošle godine sa novim intervalom vrednosti indeksa koji se sada kreće od 0 do 100. **Pošto je sprovedena detaljna revizija načina računanja IGK, podaci za 2019. godinu su uporedivi isključivo sa podacima iz izveštaja za 2018. godinu i revidiranim podacima za 2017. godinu koji su radi dobijanja još jedne tačke poređenja objavljeni u prošlogodišnjem izveštaju.** Ovogodišnji izveštaj SEF-a obuhvata 141 privredu, što predstavlja povećanje obuhvata za jednu zemlju u odnosu na prethodnu godinu. Ponovo su uključeni Barbados, Gabon i Madagaskar dok su Liberija i Sijera Leone izostavljeni iz ovogodišnjeg izveštaja. Na osnovu vrednosti indeksa u 2019. godinu u Tabeli 1. vidimo da su gotovo sve zemlje iz okruženja ostvarile povećanje vrednosti indeksa osim u Albanije koja je zabeležila smanjenje vrednosti IGK i Srbije koja je ponovila vrednost iz prošle godine.

Tabela 1. Indeks globalne konkurentnosti (2017-2019.)

	2017	2018	2019	Promena u odnosu na prethodnu godinu
Albanija	57,3	58,1	57,6	↓
Bosna i Hercegovina	54,5	54,2	54,7	↑
Bugarska	62,4	63,6	64,9	↑
Hrvatska	60,1	60,1	61,9	↑
Mađarska	63,4	64,3	65,1	↑
BJR Makedonija	n/a**	56,6	57,3	↑
Crna Gora	58,2	59,6	60,8	↑
Rumunija	62,2	63,5	64,4	↑
Slovenija	68,5	69,6	70,2	↑
Srbija	59,2	60,9	60,9	-

Izvor: WEF 2018.

**Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za BJR Makedoniju u 2017. godini vrednosti indeksa nije obračunata za ovu godinu

¹ Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i FREN

² Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i FREN

Od posmatranih zemalja, najveće povećanje vrednosti IGK računato prema metodologiji 4.0 zabeležila je Hrvatska sa rastom indeksa za 1,8 poena na trenutnih 61,9 od maksimalnih 100. Relativno osetnije povećanje su ostvarile i Bugarska i Crna Gora od 1,3 i 1,2 poena respektivno. Vrednost koju je zabeležila Srbija je blago iznad prosečne vrednosti od 60,7 poena za svih 141. privredu koje su ove godine obuhvaćene. Ipak, najveći broj zemalja iz neposrednog okruženja Srbije su ostvarile napredak u odnosu na prošlu godinu usled čega je i prosečna vrednost grupe povećana na 61,9 poena što je iznad vrednosti Srbije za ovu godinu.

Sa vrednošću IGK od 84,8 poena, najbolju poziciju na rang listi u 2019. godini zauzeo je Singapur i time pretekao SAD koje su u ovoj godini potisnute na drugo mesto sa vrednošću IGK od 83,7 poena. Najveći napredak od privreda u vrhu liste ostvario je Hong Kong koji unapredio svoj rang za četiri mesta i našao se na trećoj poziciji dok su Holandija i Švajcarska na četvrtom i petom mestu.

Najveću pozitivnu promenu rangova u odnosu na prethodnu godinu ostvarili su Azerbejdžan sa unapređenjem za 11 mesta, zatim Vijetnam sa skokom od 10 mesta na listi i Kuvajt i Ruanda koji su poboljšali rang za 10 pozicija. Najveće pogoršanje ranga ostvarili su Iran i Indija koji su zabeležili pad od 10 mesta u odnosu na prošlu godinu, dok su Gruzija i Liban pali za osam mesta u odnosu na rang iz prošle godine.

Promene vrednosti IGK za zemlje iz okruženja Srbije se odrazile na njihove relativne pozicije ali ne nužno u istom smeru. Podaci o ostvarenim pozicijama u ovoj godini prikazani u Tabeli 2 pokazuju da je Bosna i Hercegovina uprkos blagom poboljšanju vrednosti IGK u odnosu na 2018. godinu pogoršala svoju poziciju za jedno mesto na listi, dok je Crna Gora uprkos povećanju vrednosti IGK za 1,2 poena skliznula dva mesta niže na rang listi. Srbija koja je ostvarila istu vrednost IGK kao u 2018. godini je usled boljih rezultata koje su ostvarile privrede iz neposrednog okruženja na rang listi, pala za sedam mesta na poziciju 72 dok je Albanija u skladu sa pogoršanjem vrednosti IGK zabeležila očekivani pad plasmana za 5 mesta. Ako isključimo Sloveniju koja je zabeležila istu poziciju na listi uprkos nešto višoj vrednosti IGK u odnosu na prošlu godinu, ostale privrede koje su povećale vrednost IGK su zabeležile i poboljšanje ranga. Ovo je najizraženije u slučaju Hrvatske koja je poboljšala svoj plasman za 5 mesta dok su ostale privreda pomerile svoju poziciju za jedno do dva mesta bliže vrhu. Imajući u vidu ova pomeranja Srbija je sada u odnosu na Sloveniju kao najbolje plasiranu privredu iz neposrednog okruženja lošije rangirana za 37 pozicija i sa zaostatkom u vrednosti IGK od gotovo 10 poena.

Tabela 2. Rang zemalja prema Indeksu globalne konkurentnosti (2017-2019.)

	2017 ¹	2018 ²	2018 ³	Promena u odnosu na prethodnu godinu
Albanija	80	76	81	↓
Bosna i Hercegovina	90	91	92	↓
Bugarska	51	51	49	↑
Hrvatska	66	68	63	↑
Mađarska	48	48	47	↑
Severna Makedonija	n.a.**	84	82	↑
Crna Gora	73	71	73	↓
Rumunija	52	52	51	↑
Slovenija	35	35	35	-
Srbija	70	65	72	↓

Izvor: WEF 2018.

1) izveštaj obuhvata 137 zemalja

2) izveštaj obuhvata 140 zemalja

3) izveštaj obuhvata 141 zemlju

**Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za BJR Makedoniju u 2017. godini vrednosti rang nije obračunat za ovu godinu.

Na osnovu detaljnog pregleda ostvarenih rezultata na nivou pojedinačnih stubova konkurentnosti može se zaključiti da je u odnosu na 2018. godinu Srbija zabeležila poboljšanje kod osam stubova konkurentnosti, kod tri stuba je ostvaren lošiji rezultat dok je vrednost indeksa kod jednog stuba ostala nepromenjena. Stubovi koji su imali pozitivan doprinos vrednosti IGK u odnosu na prošlu godinu su: Institucije, Infrastruktura, Veštine, Tržište rada, Finansijski sistem, Veličina tržišta, Dinamika poslovanja i

Sposobnost za inoviranjem. Najveći pozitivan doprinos duguje se stubu konkurentnosti Dinamika poslovanja, kod kojeg je vrednog na nivou stuba povećanja za 2,2 poena u odnosu na 2018. godinu. Povećanje vrednosti IGK na nivou ovog stuba posledica je boljih ocena dobijenih iz ankete privrednika koju SEF svake godine sprovodi u cilju merenja dimenzija koje drugačije nije moguće obuhvatiti. Deo ovog stuba koji meri kvalitet i složenost administrativnih postupaka za vođenje posla i prati se na osnovu uporedivih međunarodnih podataka, ostvario je minimalni napredak 0,15 poena. Drugi element stuba koji posmatra nivo preduzetničke kulture i prati se isključivo na osnovu ocena iz upitnika, ostvario je za oko 4,2 poena bolji rezultat u odnosu na prošlu godinu.

Drugi najveći pozitivan doprinos duguje se stubu Finansijski sistem čija je vrednost indeksa povećana za 1,5 poena u odnosu na rezultat iz 2018. godine. Ovaj stub se sastoji iz podstubova Dubina i Stabilnost sistema. Oba podstuba su ostvarila bolje rezultate u odnosu na prošlu godinu pri čemu su rastu najviše doprineli ponovo znatno bolji rezultati odgovora iz ankete privrednika (u proseku 4,9 poena više) koje se tiču ove dimenzije. Sa druge strane niži nivo kapitalizacije tržišta i manji nivo kredita plasiranih privatnom sektoru u procentu od BDP su negativno doprinosili rastu vrednosti indeksa za ovaj stub.

Povećanje vrednosti indeksa od 1,1 poena na nivou stuba Veličina tržišta je takođe pozitivno doprinosila vrednosti ukupnog IGK za Srbiju u ovoj godini. Ovaj stub aproksimiran je kroz vrednosti dva indikatora: uvoz iskazan u procentima BDP-a i BDP prema paritetu kupovne moći u međunarodnim dolarima po baznim cenama iz 2011. godine.

Stub Institucije je u ovogodišnjoj verziji izveštaja pretrpeo određene promene koje se odnose na uključivanje novog podstuba - Orijentisanost vlasti ka budućnosti. U prošlogodišnjoj verziji izveštaja ova dimenzija je bila uključena preko jednog indikatora dok se sada javlja kao zasebni element stuba Institucije i njegovu vrednost određuje 7 indikatora koji se jednim delom dobijaju na osnovu odgovora iz ankete privrednika a delom iz međunarodnih uporedivih baza. Vrednost indeksa na nivou stuba Institucije povećana je za 0,9 poena u odnosu na rezultat iz 2018. godine čemu su najviše doprineli bolji odgovori na pitanja iz ankete ali i nešto manji broj ubistava na hiljadu stanovnika u poređenju sa ostalim zemljama, kao i vrednost indeksa socijalnog kapitala koji se preuzima iz baze Legatum Indeks Napretka³.

Tabela 3. Vrednost IGK po stubovima konkurentnosti (2017-2019.)

	2017	Promene	2018	Promena	2019
1. Institucije	53,0	🔴	51,6	🟢	52,5
2. Infrastruktura	71,9	🟢	73,0	🟢	73,8
3. Usvajanje IKT-a	55,3	🟢	56,9	🔴	52,6
4. Makroekonomska stabilnost	70,0	🟢	75,0	=	75,0
5. Zdravstvo	80,9	🟢	81,5	🔴	79,0
6. Veštine	65,7	🟢	67,5	🟢	68,2
7. Tržište dobara	54,7	🟢	56,5	🔴	54,6
8. Tržište rada	60,5	🟢	61,5	🟢	62,1
9. Finansijski sistem	51,9	🟢	55,9	🟢	57,4
10. Veličina tržišta	50,2	🟢	50,7	🟢	51,8
11. Dinamika poslovanja	59,3	🟢	60,9	🟢	63,1
12. Sposobnost za inoviranjem	37,1	🟢	39,7	🟢	40,2

Izvor: WEF 2018.

Rezultat stuba Infrastruktura povećan je za 0,8 poena u poređenju sa prošlom godinom čemu je najviše doprinelo povećanje pojedinačnog indikatora - Putna povezanost - koji je uvećan za 8,39 poena u odnosu na prošlu godinu. Ocena kvaliteta puteva koja se dobija iz ankete privrednika je takođe nešto bolja u odnosu na prošlogodišnju ali su ostali indikatori unutar ovog stuba (kako oni koji se dobijaju na osnovu ankete, tako i oni koji se preuzimaju iz međunarodnih uporedivih baza) zabeležili slabije rezultate. Ipak, to

³ Legatum Institute, The Legatum Prosperity Index 2018 (<http://www.prosperity.com/about/resources>)

pogoršanje je relativno manje u poređenju sa skokom koji je zabeležio indeks putne povezanosti tako da je vrednost celokupnog stuba zabeležila rast u odnosu na prošlu godinu.

Poboljšanje vrednosti koje je zabeleženo kod stuba Veštine iznosi 0,7 poena i najvećim delom se duguje znatno boljem odgovoru na pitanje iz ankete koje prati jednostavnost pronalaženja obučenih radnika (poboljšanje prosečnog odgovora za 0,3 poena što nakon normalizacije u poređenju sa ostalim zemljama predstavlja rast od 5,6 poena na skali 0-100). Takođe je bolje ocenjen i kvalitet stručnih škola i obuka i insistiranje na kritičkom rasuđivanju u nastavi. Bolji rezultati unutar ovog stuba postignuti su i kod pojedinih „tvrdih“ indikatora koji prate broj učenika na jednog u učitelja u školama, očekivani broj godina školovanja, kao i prosečan nivo obrazovanja populacije. Ono gde je zabeležen lošiji rezultat u odnosu na prošlu godinu su veštine maturanata, digitalne veštine na nivou populacije i obim obučenosti zaposlenih u nastavi.

Bolji rezultat od 0,6 poena zabeležen je kod stuba Tržište rada koje se u najvećem delu formira na osnovu odgovora iz ankete privrednika. Znatno bolje vrednosti odgovora su zabeležene kod pitanja koje prate način zapošljavanja i otpuštanja radnika, aktivne politike zapošljavanja i oslanjanja na profesionalni menadžment u poslovanju preduzeća. Istovremeno su dobijeni lošiji odgovori na pitanja o internoj mobilnosti radnika, vezi između zarade i produktivnosti, prava radnika i fleksibilnosti određivanja zarade usled čega nije ostvaren značajniji rast vrednosti indeksa celokupnog stuba.

Porast od 0,5 poena ostvaren je na nivou stuba Sposobnost za inoviranjem kao posledica napretka u broju naučnih publikacija, izdacima za istraživanje i razvoj u % od BDP-a, kvalitetu naučnih institucija, prijavama novih robnih marki, kao i boljim odgovorima na pitanja o diversifikovanosti radne snage, saradnji između ključnih predstavnika i sofisticiranosti kupaca. Napredak na nivou stuba je delimično neutralisan usled lošijih odgovora koji su ispitani preduzetnici dali na pitanje od razvijenosti klastera u privredi kao i usled smanjenja broja prijave za patente i međunarodne kopronalaskе.

Stub Makroekonomsko okruženje je imao neutralan uticaj na ukupnu vrednost indeksa pošto je ponovljena vrednost iz prošle godine od 75 poena. Kao što je u prošlogodišnjem izveštaju istaknuto, ovaj stub je pretrpeo značajne promene u smislu načina praćenja što je dovelo do toga da će se vrednost indeksa za ovaj stub mnogo sporije menjati ali će u slučaju promena one biti znatno izraženije u intervalima od po 5 poena.

Tabela 4. Rangovi pojedinačnih stubova konkurentnosti (2017-2019.)

	2017	2018	2019	Broj mesta	Promena
1. Institucije	65	76	75	+1	↗
2. Infrastruktura	50	48	51	-3	↘
3. Usvajanje IKT-a	57	60	77	-17	↘
4. Makroekonomska stabilnost	95	64	64	=	-
5. Zdravstvo	67	67	76	-9	↘
6. Veštine	58	56	55	+1	↗
7. Tržište dobara	78	66	73	-7	↘
8. Tržište rada	54	52	54	-2	↘
9. Finansijski sistem	97	79	82	-3	↘
10. Veličina tržišta	74	75	74	+1	↗
11. Dinamika poslovanja	59	59	54	+5	↗
12. Sposobnost za inoviranjem	65	56	59	-3	↘

Izvor: WEF 2018.

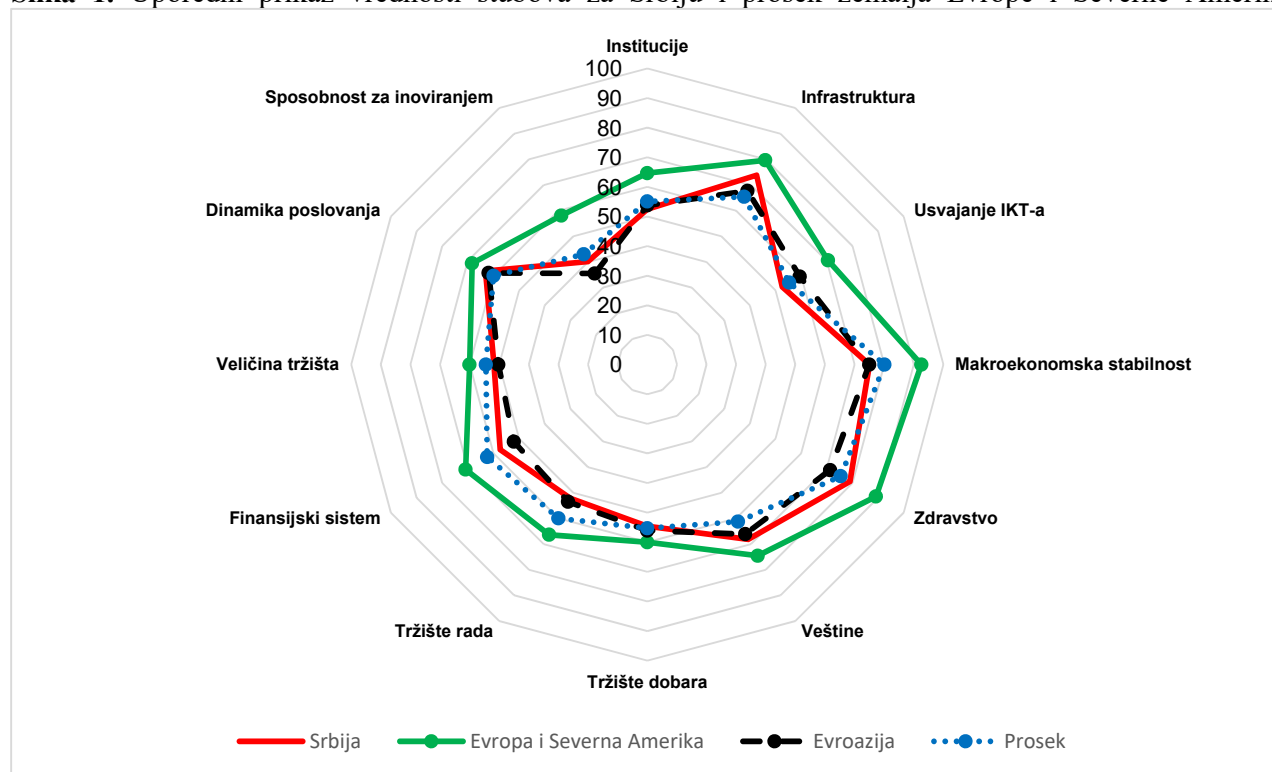
Od tri stuba kod kojih je zabeleženo smanjenje vrednosti indeksa najveći pad je ostvario stub Usvajanje IKT-a od 4,3 poena u poređenju sa vrednošću iz prošle godine. Koliki je intenzitet ove promene dovoljno govori činjenica da je pad indeksa samo ovog stuba gotovo u potpunosti neutralisao pozitivan doprinos tri stuba kod kojih je zabeleženo najveće povećanje vrednosti indeksa. Izvor pogoršanja vrednosti indeksa krije se u smanjenju broja pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na prošlu godinu kao i pretplatnika fiksnog širokopolasnog interneta, dok je povećanje učešća korisnika interneta u celokupnoj populaciji donekle ublažilo pad prethodne dve navedene vrednosti.

Osetno smanjenje vrednosti na nivou stuba konkurentnosti je zabeleženo i kod Zdravstva čiji indeks je smanjen za 2,5 poena u odnosu na 2018. godinu. Ovaj stub se prati samo pomoću indikatora očekivane godine zdravog života, koje su u odnosu na prošlu godinu za Srbiju smanjene sa 66,1 na 65,3 godine za novorođenčad⁴.

Negativan doprinos povećanju IGK zabeleženo je i kod stuba Tržište proizvoda čija vrednost pojedinačnog indeksa je smanjena za 1,9 poena u poređenju sa vrednošću iz prethodnog izveštaja. Pad je rezultat lošijih ocena koje su ispitanici dali na pitanja iz ankete o korporativnoj dominaciji od strane nekoliko preduzeća, konkurencije na tržištu profesionalnih, maloprodajnih i mrežnih usluga, kao i na pitanje o stepenu kompleksnosti sistema carinskih tarifa.

Pad vrednosti na nivou pojedinačnih stubova se posledično odrazio i na njihov lošiji plasman kada se Srbija uporedi sa ostalim privredama u ovogodišnjem izveštaju. Ipak ono što se ističe je da uprkos povećanju vrednosti indeksa kod četiri stuba je takođe zabeleženo pogoršanje pozicije. Najveći pad od 17 mesta ostvaren je kod stuba Usvajanje IKT-a koji je zabeležio najveći pad vrednosti indeksa, dok je usled manje vrednosti indeksa stub Zdravstvo pogoršao svoju poziciju za 9 mesta na rang listi. Tržište dobara je zabeležilo lošiji plasman za 7 mesta, dok su stubovi Infrastruktura, Tržište rada, Finansijski sistem i Sposobnost za inoviranjem lošije plasirani za 2-3 mesta u odnosu na izveštaj iz 2018. godine. Sa druge strane napredak je ostvaren kod četiri stuba ali sa relativno malim povećanjem za 1. mesto u slučaju stubova Institucije, Veštine i Veličina tržišta i poboljšanjem za 5 pozicija kada je stub Dinamika poslovanja u pitanju.

Slika 1. Uporedni prikaz vrednosti stubova za Srbiju i prosek zemalja Evrope i Severne Amerike

Kada se posmatra trenutna pozicija Srbije prema stubovima konkurentnosti u odnosu na ostale privrede, zaključuje se da u odnosu na prosek svih privreda imamo bolje rezultate kod stubova koji prate kvalitet i razvijenost Infrastrukture, Zdravstva i Veština dok zaostajemo u dimenzijama Usvajanja IKT-a, Makroekonomske stabilnosti, Finansijskog sistema, Tržišta rada i Veličine tržišta. U preostalim pet stubova ostvarujemo rezultate na nivou proseka pri čemu je to obično iznad vrednosti za prosek zemalja Evroazije.

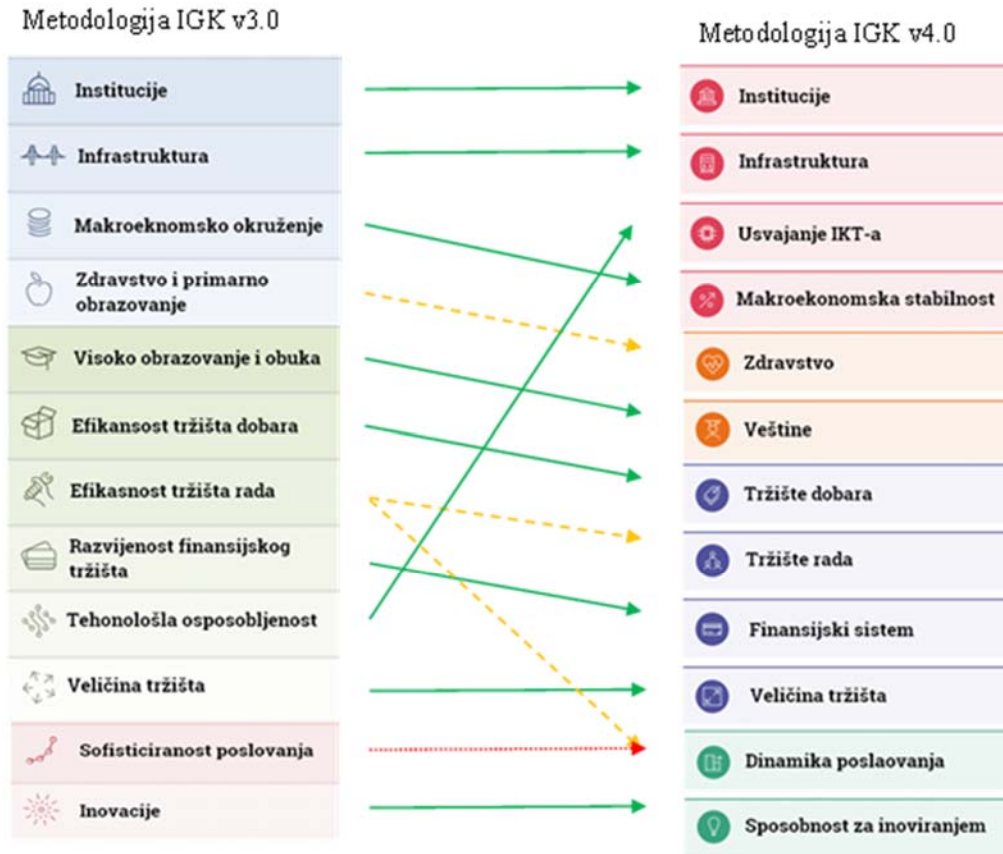
⁴ <http://www.healthdata.org/>

Ipak, u odnosu na privrede Evrope i Severne Amerike evidentno zaostajemo u svim dimenzijama konkurentnosti pri čemu je to najizraženije kod stubova Usvajanje IKT-a, Makroekonomska stabilnost, Sposobnost za inoviranjem i Tržište rada. Razlika između vrednosti IGK Srbije i najlošije rangirane privrede Čada iznosi 25,8 poena, dok za Singapurom koji je prvoplasirani zaostajemo za 23,9 poena. Ove relativno slične vrednosti pokazuju da je Srbija prešla prvu polovinu puta ali ono što je poznato iz dosadašnjih izveštaja je da su mnogo učestalije promene u grupi nerazvijenih zemalja koje uz relativno male promene mogu znatno da unaprede svoju konkurentsku poziciju, nego što je to slučaju u grupi srednje i visoko razvijenih privreda koje se nalaze ispred Srbije na listi. To pokazuju i podaci iz prethodnih deset godina kada je uprkos iznosu fiskalnog stimulusa od preko 10 biliona dolara na globalnom nivou, većina privreda i dalje ostala zarobljena u fazi niskog ili blagog rasta produktivnosti. Opasnost od globalnog usporavanja konkurentnosti dodatno je naglašena poslednjih godina usled povećanja trgovinskih tenzija, rastuće neizvesnosti kao i ekoloških i društvenih izazova koji su sve prisutniji.

O revidiranom Indeksu globalne konkurentnosti (IGK v4.0) i šta on meri

SEF je u novom globalnom izveštaju o kretanju konkurentnosti u 2018. izvršio značajnu reviziju dosadašnje metodologije koja se koristila za procenu konkurentne pozicije privreda. I dalje se konkurentnost prati na osnovu 12 stubova konkurentnosti ali je njihova pozicija, struktura i način kalkulacije promenjen, kao i imena. Ovogodišnje izdanje izveštaja donosi određene promene u okviru posmatranja stubova konkurentnosti ali su one sprovedene tako da ne remete uporedivost ovogodišnjeg izveštaja sa rezultatima iz 2018. godine.

Slika 2. Pregled rasporeda i naslova novih stubova prema metodologiji IGK v4.0 u odnosu na prethodne

Prošlogodišnja promena metodologije uticala je ne samo na broj indikatora koji se koriste za praćenje 12 stubova konkurentnosti (umesto ranije korišćenih 114 indikatora, prošle godine je upotrebljeno 98 indikatora od čega su 64 indikatora u potpunosti novi), već i na drugačiju klasifikaciju indikatora unutar stubova kao i promenu u izvoru podataka koji se koriste. Promena je izvršena tako da su „meki“ indikatori koji se dobijaju na bazi Ankete privrednika (EOS) zamenjeni objektivnim pokazateljima gde god je to bilo moguće. Usled toga je uticaj indikatora percepcije na konačnu vrednost IGK smanjen sa na 30% čime je značajno povećana objektivna uporedivost IGK između zemalja. Za vrednosti indikatora percepcije („mekih“) primenjuje se metod ponderisanja pokretnih proseka gde na konačnu vrednost utiču i odgovori iz prethodne godine kako bi se dodatno smanjile prevelike oscilacije u vrednosti odgovora.

Od prošlogodišnjeg izveštaja napuštena je i metoda grupisanja privreda u faze razvoja na osnovu kojih su se primenjivali različiti ponderi za uticaj pojedinih grupa stubova na konačnu vrednost IGK. Indeks se sada računa za sve privrede na isti način i konačna vrednost IKG je jednostavan prosek od 12 stubova, tako da implicitna težina svakog stuba iznosi oko 8,3% (1/12). Vrednosti stubova konkurentnosti i indikatora unutar stubova su transformisani na skalu 0-100 pri čemu je 0 najlošija vrednost dok je 100 maksimalna ocena. Obrazloženje je da, kako se nastavlja 4IR, svi faktori konkurentnosti imaju sličan uticaj na konkurentsku poziciju privrede, bez obzira na nivo dohotka tako da se svaki stub se može smatrati potencijalnim prioritetom. Automatizacija ima potencijal da uspori razvoj zemlje koja se oslanja na niske troškove rada u proizvodnji. Rodrick (2015) je, na primer, pokazao da je privredni rast u mnogim zemljama u razvoju baziran na sektoru usluga, dok nove industrijske zemlje počinju da se deindustrijalizuju mnogo ranije nego zapadne zemlje. Istovremeno, IKT smanjuju informacione barijere i omogućava brži transfer ideja, tehnologija i nematerijalnih proizvoda širom sveta, otvarajući time nove mogućnosti za ekonomije u razvoju. Na bazi ovih saznanja novi IGK v4.0 ne određuje jedinstveni put kojim se može ostvariti prosperitet, već nagrađuje zemalja koje ostvaruju napredak kroz revolucionarne promene i kažnjava one koji zanemaruju bilo koji aspekt konkurentnosti, bez obzira na fazu razvoja.

Usled promena metodologije koja je izvršena u načinu računanja indeksa i nove strukture stubova, vrednost IGK kao i ranga nije uporediva sa prethodnim izdanjima izveštaja SEF-a!!!

Uporedivost je moguća samo sa vrednostima IGK iz prošlogodišnjeg izveštaja za 2018. godinu kao i preračunatih vrednosti iz 2017. godine koji su objavljeni u izveštaju iz 2018. godine kako bi se dobila barem jedna vremenska tačka za praćenje promena u 2018. godini. Kao i u prethodnim verzijama indeksa, IGK v4.0 posmatra konkurentnost privreda kroz faktore koji su ključni faktori produktivnosti, što se smatra najvažnijom determinantom dugoročnog privrednog rasta. Uzročna veza od produktivnosti do privrednog rasta i povećanja prihoda je čvrsto utemeljena u teoriji i utvrđena je empirijski. Indikatori koji prate performanse konkurentnosti u novom IGK v4.0 objašnjavaju više od 80% varijacija u nivou prihoda i 70% varijacija u dugoročnom rastu u analiziranim privredama. Novi IGK v4.0 strukturiran je kroz 12 glavnih pokretača produktivnosti ili „stubova“ (Slika 2), čiji će se uticaj na privredni rast povećavati sa širenjem efekata četvrte industrijske revolucije (4IR). Stubovi su za razliku od prethodne metodologije sada grupisani u četiri srodne kategorije: Podržavajuće okruženje, Ljudski kapital, Tržišta i Ekosistem inovacija. Ove četiri kategorije koriste se samo u svrhe prezentacije i ne utiču na način kalkulacije IGK.

Osnovna ideja iza promene metodologije vezana je sve veći uticaj IKT na privredni razvoj i činjenicu da transfer znanja i tehnologija može da smanji vreme koje je nerazvijenim privredama potrebno da bi smanjile zaostajanje za razvijenim privredama. Ipak, na osnovu ovogodišnjih podataka zaključuje se da je za ozbiljniji primene IKT ali i podsticanja primene inovativnih tehnologa potrebno obezbediti kombinaciju različitih faktora koji međusobno nisu supstitutivni (efikasna administracije, fizička infrastruktura, pozitivan stav prema preduzetničkom ponašanju, ljudski kapital, podsticajne institucije, ...). Usled toga, samo je mali broj zemalja uspeo da obezbedi odgovarajuće uslove brži razvoj i primenu inovativnih tehnologija.

Za razliku od prošle godine kada je stub konkurentnosti Institucije bio predstavljen kroz sedam podstubova u koje je bilo grupisano 20 indikatora kvaliteta institucija, u ovogodišnjem izveštaju je dodata nova osma dimenzija „Orijentisanost vlasti ka budućnosti“. U prošlogodišnjem izveštaju ovaj aspekt kvaliteta institucija je bio obuhvaćen putem istoimenog indikatora dok je u ovogodišnjem izveštaju postao zaseban podstub koji se računa kao prosečna vrednost sedam indikatora. Od ovih sedam indikatora četiri su četiri se računaju na osnovu ankete privrednika dok su preostala tri preuzeta iz međunarodnih baza koje prate napredak u aspektima vlasti koji se regulacije u oblasti životne sredine, obnovljivih resursa i energetske efikasnosti. Usled toga je ukupan broj indikatora koji se koriste za praćenje stuba Institucija povećan na 26, dok je na nivou ukupnog IGK broj indikatora koji se koriste računajući i ostale promene povećan sa 98 na 103.

Izvor za indikator transparentnosti budžeta koji se prati unutar stuba Institucije sada se prati na osnovu Indeksa otvorenosti budžeta⁵ pošto je prethodni indikator prestao da se objavljuje.

Unutar stuba konkurentnosti Tržište dobara više se ne koristi Indeks restriktivnosti trgovine uslugama pošto je promenjena metodologije obračuna ovog indeksa uz izostanak obračuna vrednosti za prošlu godinu. Time je onemogućeno upoređivanje između zemalja i između godina ali SEF naglašava da to ne znači da tržište usluga nije bitan element konkurentnosti.

Na kraju u okviru stuba Tržište rada indikator unutrašnjem mobilnosti rada se ne obračunava za gradove-države pošto je koncept unutrašnje mobilnosti od malog značaja za privrede poput Bahreina, Hong Konga, Kuvajta, Malte, Singapura i slično.

Analiza stubova konkurentnosti jasno pokazuje da su u mnogim zemljama osnovni uzroci usporenog rasta nesposobnost da se iskoriste nove mogućnosti koje nudi 4IR u vidu savremenih tehnologiju u kombinaciji sa "starim" problemima privrednog razvoja u vidu loših institucija, infrastruktura i veštine kojima radnici raspolažu. Snažne institucije su osnovni pokretač kako produktivnosti tako i dugoročnog rasta. Kvalitet institucionalnog okruženja u velikoj meri određuje stepen razvijenosti tehnologije i fizičkog i ljudskog kapitala koji predstavljaju osnovne izvore razlika u dohotka u zemljama. Važnost ovih bazičnih determinanti za ekonomski napredak uticao je da prvi od 12 stubova IGK 4.0 meri kvalitet i razvijenost institucija. Uređivanjem načina na koji se pojedinci organizuju i oblikovanjem ekonomskih transakcija, institucije čine okosnicu ekonomske aktivnosti i blagostanja u društvu. Bez razvoja institucionalne

⁵ <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/open-budget-index-rankings/>

infrastrukture unapređenja ostalih stubova moguća su uz drastično rastuće marginalne troškove, na osnovu čega je dugoročno unapređenje životnog standarda na ovaj način neizvodljivo.

Paralelno sa razvojem konkurentne pozicije neophodno je voditi računa i o stepenu nejednakosti i zaštiti životne sredine. Vremenske nepogode i problemi globalnog zagrevanja predstavljaju ograničenje na planetarnom nivou sa tendencijom pogoršanja ukoliko se ne promeni pristup od strane zemalja koje su najviše zaslužne za njih. Otvaranje privrede ka međunarodnoj konkurenciji i liberalizacija tržišta dobara, kapitala i rada predstavlja jedan od načina dodatnog unapređenja konkurentne pozicije, što potvrđuju i ovogodišnji podaci. Ipak, politike usmerene ka bržoj integraciji u međunarodna tržišta neophodno je sprovesti u koordinaciji sa politikama osnaživanja izloženih grupa (radnika, malih preduzeća) u cilju sticanja neophodnih veština za rad u novom okruženju.

9

Konkurentnost i konkurencija

Imajući u vidu kompleksnu strukturu IGK-a, konkurentnost koju reprezentuje mogli bismo grubo definisati kao skup institucija, politika i činilaca koji određuju stepen produktivnosti zemlje. Nivoom konkurentnosti izražava se kapacitet nacionalne privrede da u srednjoročnom periodu generiše održivi ekonomski rast na postojećem nivou razvijenosti. Polazeći od definicije konkurentnosti ukazaćemo na terminološku razliku između konkurentnosti i konkurencije, jer se u široj domaćoj javnosti, štampanim i elektronskim medijima, ova dva termina nepravilno koriste kao sinonimi, te se unapređenje konkurentnosti i unapređenje konkurencije neopravdano poistovećuju. Naime, konkurencija kao tržišni fenomen govori o intenzitetu tržišne utakmice između tržišnih učesnika kako na strani ponude tako i na strani tražnje za dobrima i uslugama. Podsticanje konkurencije na parcijalnim tržištima bi trebalo da rezultira nižim cenama, većim kvalitetom i raznovrsnošću proizvoda i usluga, učestalim inovacijama na strani ponude, što ima pozitivne implikacije na potrošačev višak. Zbog svog pozitivnog dejstva na nivo blagostanja parcijalnih tržišta, zaštita i podsticanje konkurencije su teme od prvorazrednog značaja za sve tržišne privrede. Podizanje nivoa konkurencije između tržišnih učesnika i *ceteris paribus* dovodi do unapređenja konkurentnosti zemlje, ali suprotno ne mora da važi. Naime, aspekti konkurencije ulaze u proračun samo jednog od ukupno dvanaest stubova konkurentnosti zemlje („Efikasnost tržišta dobara“), što konkurentnost čini znatno širim i obuhvatnijim pojmom od konkurencije. Koreni poistovećivanja ovih pojmova nalaze su u relativno kratkoj prisutnosti ovih termina u stručnoj i široj javnosti u Srbiji. Rangiranje zemalja prema Indeksu globalne konkurentnosti datira od 2005. godine. Iako se počeci razmatranja aspekata konkurentnosti zemalja i pokušaji njenog merenja mogu pronaći znatno pre pomenute godine, globalna rasprostranjenost ovog fenomena nastupa tek s Indeksom globalne konkurentnosti. Za istu godinu vezuje se i početak uvođenja zaštite konkurencije u Srbiji, donošenjem Zakona o zaštiti konkurencije i formiranjem Komisije za zaštitu konkurencije.

***ISTRAŽIVANJE ZA SRBIJU ZA 2019. GODINU PODRŽALA JE SRPSKA ASOCIJACIJA MENADŽERA –
www.sam.org.rs***